

OBSAH

Predhovor	15
Prehľad symbolov a značiek	11
Najčastejšie používané skratky	12
Významnejšie zahraničné firmy zaoberajúce sa petrochémiou	14
1 Petrochémiá — definícia a význam v chemickej technológii (V. Veselý)	17
1.1 Súčasné problémy petrochémié (V. Veselý)	19
1.1.1 Suroviny	19
1.1.2 Energetika	23
1.1.3 Výroba a ekonomické problémy petrochémié	26
1.1.4 Ekológia, toxikológia a bezpečnosť práce	31
Literatúra	34
1.2 Prehľad petrochemických surovín a procesov (V. Veselý)	35
Literatúra	37
1.3 Väzby petrochémié na výrobu palív a mazív (V. Veselý)	37
1.3.1 Väzba na zemné plyny	37
1.3.2 Väzba na ropu	41
1.3.3 Procesy hlbokého spracovania ropy	49
Literatúra	54
1.4 Vzťahy medzi petrochémií a karbochémií (J. Mostecký—O. Weiser)	54
1.4.1 Pyrolýza uhlí	55
1.4.2 Prímé zkapalňování uhlí	66
1.4.3 Použitelnosť karbochemických produktů jako surovín pro petrochemii	71
1.4.4 Řízená oxidace uhlí	72
1.4.5 Výroba acetylénu z uhlí	73
Literatúra	74
1.5 Petrochémiá, biochémiá a biotechnológia (A. Blažej)	74
1.5.1 Biochemické premeny uhľovodíkov	75
1.5.2 Petrochemikálie ako mikrobiologická surovina	77
1.5.3 Produkcia metabolitov z petrochemických surovín	79
1.5.4 Biochemické syntézy	79
1.5.5 Biopalivá a ich deriváty (A. Blažej—V. Veselý)	80
1.5.6 Využitie mikroorganizmov pri ťažbe ropy	82
1.5.7 Ochrana životného prostredia	82
Literatúra	83
2 Základné premeny uhľovodíkov (V. Veselý)	84
2.1 Rozbor, voľba a riadenie petrochemického procesu (Š. Morávek)	85
2.1.1 Termodynamický rozbor	85
2.1.2 Kinetický rozbor a katalýza	89

2.1.3	Reaktory	97
2.1.4	Spracovanie dát pre voľbu a riadenie procesu (J. Hanika)	102
2.1.5	Riadenie procesu (M. Metke)	103
	Literatúra	108
2.2	Strednotepločné pyrolýzy (V. Veselý – M. Bajus)	109
2.2.1	Teoretické základy procesu	109
2.2.2	Technická realizácia	126
2.2.3	Ekonomické aspekty	138
2.2.4	Nekonvenčné pyrolýzy	139
2.2.5	Hygiena, ekológia, bezpečnosť práce	140
	Literatúra	140
2.3	Vysokotepločné pyrolýzy (V. Veselý)	141
2.3.1	Teoretické základy procesu	141
2.3.2	Technická realizácia	144
2.3.3	Ekonomické a iné prevádzkové aspekty	148
2.3.4	Hygiena, ekológia, bezpečnosť práce	149
	Literatúra	150
2.4	Dehydrogenácie a hydrogenácie uhľovodíkov (V. Veselý)	150
2.4.1	Dehydrogenácie s vodíkom v splodinách	151
2.4.2	Oxidačné dehydrogenácie	157
2.4.3	Oddeľovanie a dočisťovanie splodín dehydrogenácie	160
2.4.4	Hydrogenácie uhľovodíkov	162
2.4.5	Výhľady	164
	Literatúra	165
2.5	Metatézy nenasýtených uhľovodíkov (V. Veselý)	165
2.5.1	Teoretické základy metatéz	165
2.5.2	Priemyselné aplikácie	169
2.5.3	Metatézy neuhľovodíkov	173
2.5.4	Výhľady	174
	Literatúra	175
2.6	Polymerizácie nenasýtených uhľovodíkov (V. Veselý)	175
2.6.1	Teoretické základy	175
2.6.2	Priemyselné procesy	178
2.6.3	Výhľady	184
	Literatúra	184
2.7	Premeny aromatických uhľovodíkov (V. Veselý)	185
2.7.1	Rozdelenie zmesí a získavanie jednotlivých arómatov	186
2.7.2	Alkylácie	193
2.7.3	Transalkylácie a disproportionácie	195
2.7.4	Dezalkylácie	196
2.7.5	Izomerizácie frakcie C ₈	198
2.7.6	Hydrogenácia benzénu	201
2.7.7	Významné vlastnosti aromatických uhľovodíkov	202
2.7.8	Ekológia, toxicita a bezpečnosť práce	203
	Literatúra	203
2.8	Premeny na uhlíkové látky (V. Veselý)	204
2.8.1	Sadze	204
2.8.2	Aktívne uhlie	207
2.8.3	Koks, amorfný uhlík, grafit	208

2.8.4 Uhlíkové vlákna	211
Literatúra	214
2.9 Ďalšie zdroje a hlavné smery využitia uhľovodíkov (V. Veselý)	214
2.9.1 Alkány a cykloalkány	214
2.9.2 Alkény a cykloalkény	218
2.9.3 Polyény	224
2.9.4 Alkíny — acetylén	232
2.9.5 Aromatické uhľovodíky	234
Literatúra	242
3 Výroba a spracovanie syntéznych plynů (J. Mostecký)	244
3.1 Konverze na syntézni plyny (O. Weiser—J. Mostecký)	246
3.1.1 Parní reformování	248
3.1.2 Výroba syntéznych plynů autotermním štěpením kyslíkem	255
3.1.3 Parciální oxidace uhľovodíkových surovin	256
3.1.4 Zplyňování uhlí	260
3.1.5 Hlavní směry využítí syntéznych plynů	264
Literatura	264
3.2 Vodík a oxid uhelnatý (O. Weiser—J. Mostecký—V. Veselý)	264
3.2.1 Vodík	265
3.2.2 Oxid uhelnatý	274
3.2.3 Energetická a investiční náročnost výroby vodíku a oxidu uhelnatého	276
Literatura	276
3.3 Amoniak, močovina, chemie amoniaku a močoviny (J. Vosolobě)	277
3.3.1 Amoniak	277
3.3.2 Kyselina dusičná	293
3.3.3 Močovina	297
3.3.4 Hydrazin	307
3.3.5 Monometylhydrazin	309
3.3.6 Hydroxylamin	309
3.3.7 Kyselina kyanurová, izokyanurová a trichlórizokyanurová	311
3.3.8 Melamin	312
Literatura	315
3.4 Metanol a formaldehyd, chemie metanolu a formaldehydu (J. Pašek)	315
3.4.1 Metanol	315
3.4.2 Formaldehyd	329
Literatura	338
3.5 Uhľovodíky hydrogenací oxidů uhlíku (O. Weiser—J. Mostecký)	338
3.5.1 Teoretické základy procesu	339
3.5.2 Používané katalyzátory	346
3.5.3 Technická realizace syntézy	347
3.5.4 Perspektivy rozvoje Fischerovy—Tropschovy syntézy	352
Literatura	352
3.6 Aldehydy a ďalšie produkty adície oxidov uhlíka (V. Macho)	352
3.6.1 Základné súvislosti a národohospodársky význam	352
3.6.2 Hydroformylácia alkénov a diénov — oxosyntéza aldehydov a vyšších alifatických primárnych alkoholov	355
3.6.3 Hydrokarboxylácia a hydrokarboxyalkylácia alkénov a diénov	368
3.6.4 Hydroxykarboxylácia a hydrokarboxyalkylácia acetylénu a jeho derivátov	372
3.6.5 Hydroxymetylácia alkénov	374

3.6.6	Homologizácia alkoholov	375
3.6.7	Karbonylácia alkoholov a vody	377
3.6.8	Karbonylácia iných organických zlúčenín	382
3.6.9	Procesy s využitím adície oxidu uhličitého	383
	Literatúra	386
4	Výroba a použitie petrochemikálií s obsahom heteroatómov	387
4.1	Kyslíkaté petrochemikálie (M. Hrušovský – V. Veselý)	387
4.1.1	Teoretické základy oxidačných a niektorých redukčných reakcií (M. Hrušovský)	388
4.1.2	Teoretické základy procesov bez zmeny oxidačného stupňa (M. Hrušovský)	400
4.1.3	Výroba a použitie kyslíkatých petrochemikálií (V. Veselý)	412
4.1.4	Bezpečnosť práce pri oxidáciách (V. Veselý)	467
	Literatúra	468
4.2	Halogénové petrochemikálie (V. Macho)	468
4.2.1	Teoretické základy halogenačných reakcií	469
4.2.2	Halogénuhľovodíky C ₁	476
4.2.3	Halogénuhľovodíky C ₂	480
4.2.4	Halogénuhľovodíky C ₃	489
4.2.5	Halogénuhľovodíky C ₄ a vyššie	492
4.2.6	Halogénované cykloalkanické a aromatické uhľovodíky	494
4.2.7	Halogénované aldehydy, fenoly, ketóny a kyseliny	495
4.2.8	Ochrana pracovného a okolitého prostredia	497
	Literatúra	498
4.3	Dusíkaté petrochemikálie (V. Růžička – J. Pašek)	498
4.3.1	Alifatické aminy	498
4.3.2	Aromatické aminy	513
4.3.3	Nitrolátky	519
4.3.4	Kyánové sloučeniny	523
4.3.5	Izokyanáty	527
4.3.6	Nitrily	528
4.3.7	Amidy kyselin	532
4.3.8	Aminokarboxylové kyseliny	533
4.3.9	Heterocyklické sloučeniny	540
	Literatura	543
4.4	Sirné petrochemikálie (J. Mostecký – O. Weiser)	543
4.4.1	Základní souvislosti a národohospodářský význam	543
4.4.2	Teoretické základy a technická realizace výroby sirných petrochemikálií	547
4.4.3	Hlavní směry využití sirných petrochemikálií	568
4.4.4	Ekologické, toxikologické, explozní a korozní problémy	573
	Literatura	574
5	Nadväzné výroby a výrobky	575
5.1	Polymery (J. Králíček – J. Rado)	575
5.1.1	Teorie přípravy polymerů	576
5.1.2	Polymeranalogické reakce makromolekulárních látek	585
5.1.3	Pomocné látky	586
5.1.4	Technologické postupy	588
5.1.5	Přehled významných polymerů	592
5.1.6	Výhledy	613
	Literatura	614
5.2	Petrochemikálie pre poľnohospodárstvo a výživu	615

5.2.1 Priemyselné hnojivá (V. Veselý)	615
5.2.2 Pesticidy (M. Zbirovský)	616
5.2.3 Potraviny a krmivá (V. Veselý)	623
Literatúra	624
5.3 Tenzidy, farbivá, textilné a príbuzné pomocné prípravky	624
5.3.1 Tenzidy (A. Blažej—V. Veselý)	624
5.3.2 Barviva (J. Poskočil)	637
5.3.3 Textilné pomocné prostriedky (A. Blažej)	643
5.3.4 Kožiarske pomocné prostriedky (A. Blažej)	644
5.3.5 Pracie a čistiacie prostriedky (V. Veselý)	645
5.3.6 Toxicita a ekologické problémy tensidov, farbív a príbuzných látok (A. Blažej)	646
Literatúra	647
5.4 Palivá, mazivá a zušľachtujúce prísady (V. Veselý)	648
5.4.1 Kvapalné palivá	648
5.4.2 Syntetické oleje	648
5.4.3 Prísady do palív a mazív	651
Literatúra	653
5.5 Petrochemikálie pre iné odvetvia (V. Veselý)	654
5.5.1 Rozpúšťadlá	654
5.5.2 Zmäkčovadlá	656
5.5.3 Spracovanie rúd a kovov	657
5.5.4 Priemysel dreva, papiera a celulózy. Polygrafia	658
5.5.5 Stavebníctvo	659
5.5.6 Výbušniny	660
5.5.7 Jemné chemikálie	660
Literatúra	661
6 Rafinérsko-chemicko-energetické kombináty (V. Veselý)	663
6.1 Združené využívanie ropy, zemného plynu, uhlia a jadrovej energie	663
6.2 Studené teplo a vodíková energetika	665
Literatúra	667
Register	668